

ПРОПОЗИЦІЙНО МОТИВОВАНІ ІХТІОНІМИ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Стаття присвячена когнітивно-ономасіологічному аналізу пропозиційно мотивованих найменувань риб у німецькій мові. У пропозиційно мотивованих іхтіонімах відтворено класифікаційний поділ на ряди, родини, роди й види, а також складники відповідних ситуацій, пов'язаних з життєдіяльністю риб, особливостями забарвлення і будови тіла риб. Залежно від статусу мотиватора у складі пропозиції пропозиційно-диктумна мотивація представлена гіперонімічним, еквонімічним і предикатно-аргументним різновидами. Гіперонімічний різновид німецьких іхтіонімів передбачає застосування на позначення виду риби знаків назв вищого класифікаційного рівня номенклатури. В еквонімічно мотивованих німецьких номенклатурних назвах риб мотиватор назви виду риби обрано з будь-якого класифікаційного рівня того самого класу. Предикатно-аргументний різновид мотивації дає змогу реконструювати базові ситуації поведінки й життєдіяльності риб, мисленнєвими аналогами яких є предикатно-аргументні структури. Мотиваторами німецьких іхтіонімів є предикати (руху, харчування, добування їжі, розмноження, специфічних дій та способу життя риб) і валентні їм терми (об'єкти харчування; локативи поширення, перебування, живлення чи походження; темпоративи, пов'язані з періодами життєдіяльності або з часом активності риб; інструментиви як знаряддя захисту риб; корелятиви, як показники співіснування та взаємозалежності риб у класифікаційній ієрархії). В ономасіологічній структурі німецьких номенклатурних назв риб представлено також компоненти рівнів якості, кількості, партитивів, які фіксують особливості забарвлення й конфігурації тіла риб або його частин.

Ключові слова: іхтіонім, когнітивно-ономасіологічний аналіз, ментально-психонетичний комплекс, пропозиційна мотивація, гіперонім.

Постановка проблеми. У сучасному мовознавстві спостерігаємо неабиякий інтерес до висвітлення зв'язку мови і свідомості та з'ясування співвідношень концептуальної й мовної, наукової й наївної картин світу. Актуальність нашої розвідки зумовлена потребою пояснення інтеріоризації особливого мікросвіту риб в науковій картині світу німецького народу, що дає можливість визначити мовні ресурси й номінативні техніки позначення цієї номенклатурної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Німецькі найменування риб (іхтіоніми) були об'єктом лексико-семантичних та словотвірних досліджень (О. Н. Бятікова, З. М. Мірхаліков, Е. І. Пекшеєва, Ю. В. Халюков), значна кількість робіт присвячена розробці етимологічного та мотиваційного аспектів іхтіонімів (К. О. Березовська, А. С. Герд, В. Т. Коломієць, В. В. Усачева), ономасіологічний, лексикографічний та дериваційний ракурс також неодноразово привертала увагу мовознавців (А. А. Берлізов, В. О. Боргояков І. І. Ліпкевич, Н. Ю. Меркулов), Н. Г. Олесова). Однак мотивація німецьких назв риб досі не підлягала аналізу в когнітивно-ономасіологічному аспекті, що зумовлює новизну нашої роботи.

Метою статті є комплексний аналіз механізмів пропозиційної мотивації німецьких іхтіонімів, які переважають в масиві німецьких назв риб.

Матеріалом дослідження послужили близько 2700 пропозиційно мотивованих німецьких номенклатурних назв риб, вилучених із «П'ятимовного словника назв риб» за редакцією В. Є. Соколова [5], атласів «Die Meeresfische Europas» (упорядники Bent J. Muus і Jörgen G. Nielsen) [6], «Atlas der Meeresfische» (упорядники Rudie H. Kuitert і Helmut Debelius) [7], а також спеціалізованих online ресурсів [8; 9; 10; 11; 12; 13].

Основним методом аналізу пропозиційної мотивації німецьких іхтіонімів є методика когнітивно-ономасіологічного аналізу, розроблена О. О. Селівановою й апробована представниками її наукової школи на матеріалі різних мов (Я. В. Браницька, І. І. Казимир, В. В. Калько, О. В. Коновалова, І. М. Литвин, Н. С. Рибалка, Г. А. Єрмоленко та ін.). Метою когнітивно-ономасіологічного аналізу є дослідження мотивації «як наскрізної в процесі номінації лінгвопсихоментальної операції встановлення семантичної й формальної залежності між мотиватором й похідною номінативною одиницею (мотивованим знаком)

різних компонентів структури знань про позначене» [2, 158]. Пропозиційну мотивацію О. О. Селіванова визначає як таку, що характеризується вибором мотиваторів із пропозиційного ядра МПК (ментально-психонетичного комплексу). Пропозиційне ядро МПК є різновидом ідеалізованих когнітивних моделей (Дж. Лакофф), що передають відносно об'єктивні, істинні знання про риб.

Виклад основного матеріалу. Пропозиційно-диктумний тип мотивації німецьких номенклатурних назв риб містить класифікаційний поділ риб на ряди, родини, роди й види, а також складники відповідних ситуацій, пов'язаних із їхньою життєдіяльністю, особливостями забарвлення, розмірів і будови тіла та його частин. Залежно від статусу мотиватора у складі пропозиції пропозиційно-диктумна мотивація представлена гіперонімічним, еквонімічним і предикатно-аргументним різновидами.

Гіперонімічний різновид пропозиційно-диктумної мотивації німецьких іхтіонімів передбачає застосування на позначення виду риби знаків назв вищого класифікаційного рівня номенклатури: ряду, родини чи роду. Наприклад, до роду *Barrakudas* належать види *Kalifornischer Barrakuda*, *Indomalaysischer Barrakuda*, *Atlantischer Barrakuda*, *Mittelmeerbarrakuda* (5). Гіперонімічні мотиватори використовуються на всіх рівнях номенклатурної ієрархії, тобто найменування усіх нижчих рівнів відбувається шляхом залучення назви вищого рівня. Наприклад, компонент, спільний із найменуванням ряду, родини й роду, до яких належить вид риби, містить ряд *Barschartige*, який включає родину *Glasbarsche* і види *Australischer Glasbarsch*, *Commersons Glasbarsch*, *Indischer Glasbarsch*, *Gestreckter Glasbarsch*, об'єднані у рід *Glasbarsche* (5). Мотиватор-корелятив як показник відповідності чи невідповідності риби нормі у межах класифікаційної ієрархії позначений у німецьких номенклатурних іхтіонімах прикметниками *gemein* та *echt*. Перший фіксується переважно у видових назвах і є репрезентантом типових і яскравих ознак роду, які можуть бути наявними не в усіх його представників, приміром *Gemeiner Knochenhecht* («Die Tiere haben die typische lang gestreckte Gestalt aller Stoßräuber. Die Schnauze macht mehr als zwei Drittel, manchmal auch 80 %, der Kopflänge aus. Jungtier und viele ausgewachsene Fische tragen ein Band, oder ein Fleckenmuster entlang den Flanken» (12)). Прикметник *echt* застосовано у родових назвах чи назвах ряду риб. Тлумачення у визначниках риб свідчить про те, що показник *echt* корелює в мотиваційній базі з позначеннями забарвлення, типових особливостей будови тіла риб однієї родини або роду, на відміну від інших: *Echte Rochen* («Die Körperscheibe ist im Gegensatz zu der von Zitterrochen nicht rundlich, sondern meist quadratisch bis rhombisch mit unterschiedlich spitzer Schnauze. Die Oberseite ist dem Boden farblich angepasst und bei vielen Arten mit großen Dornen besetzt, bei anderen dagegen nur mit winzigen Hautzähnen, die sich rau bis samtig anfühlen» (6, 64)).

В еквонімічно мотивованих німецьких номенклатурних назвах риб мотиватор назви виду риби обрано з будь-якого класифікаційного рівня того самого класу. Однак вибір мотиватора еквоніма таких назв здійснено за подібністю розміру, забарвлення та будови тіла риби, що зумовлює уналежнення таких випадків до асоціативно-метафоричної мотивації. Так, видова назва *Elektrischer Aal*, що належить до ряду *Karpfenfische*, родини *Elektrische Aale*, немає нічого спільного з рибами іншого ряду *Aalartige*, родини *Echte Aale*, а ґрунтується лише на зовнішній подібності цих риб зі справжніми вуграми ряду *Aalartige* («Der Elektrische Aal ist kein Aal, wie der Name vermuten lassen, sondern zählt zu den Karpfenfischen. Mit den eigentlichen Aalen hat er einen langen zylindrischen Körper gemein» (12)).

Предикатно-аргументний різновид пропозиційно-диктумної мотивації німецьких номенклатурних найменувань риб ґрунтується на реконструкції базових ситуацій життєдіяльності й поведінки риб, мисленневими аналогами яких є предикатно-аргументні структури пропозиційного ядра МПК. Мотиватор найменування може позначати суб'єкт, предикат, об'єкт, інструментив, локатив, темпоратив та інші терми, а також показники рівнів кількості та якості, частини від цілого [4, 162]. Центром предикатно-аргументної структури є предикат, який виражає зміст події як процесу, стану, відношення, ознаки, притаманних певному суб'єктові [3, 585]. Предикат є мисленневим аналогом певного процесу, стану або

відношення у відповідній ситуації, суб'єктом якої є риба. Він «репрезентує інформацію про кількість і статус термів цієї ситуації на підставі власної валентності» [3, 585]. Найбільш прийнятною для завдань когнітивно-ономасіологічного аналізу, на думку О. О. Селіванової, є класифікація предикатів залежно від зв'язків з рівнем суб'єктів, розроблена Ф. С. Бацевичем, оскільки дослідник розглядає предикати в первісному значенні в співвідношенні з аргументними місцями [2, 135]. Накладаючи встановлені нами дієслівні мотиватори на цю класифікацію [1, 119 – 120], ми можемо більш детально диференціювати розряди предикатів, використані у сфері іхтіофауни. Так, у предметній сфері риб, що є когнітивною базою для творення німецької номенклатури іхтіофауни, ми виокремлюємо низку предикатів.

До першої групи належать предикати руху (плавання, пересування у воді та по поверхні землі). В опрацьованому масиві німецьких номенклатурних найменувань риб поширеними є ономасіологічні структури, в яких задіяні предикатні знаки, що диференціюють різні способи плавання риб. Предикати способу плавання в німецьких іхтіонімах експліковані, насамперед, дієсловом *schwimmen*, наприклад, *Schrägschwimmer* («... ist sehr aktiver Fisch der sich meistens im oberen Beckenreich aufhält. Wie der Name schon sagt, schwimmt dieser Fisch mit dem Kopf schräg nach oben» (9)). В ономасіологічній структурі німецького номенклатурного найменування риби *Korallenklammer* («Dabei versteckt er sich in den Zweigen lebender Steinkorallen» (8)) поєднані мотиватори дієслова й іменника, що відповідають у структурі знань про позначене предикату та його локативу, який вказує на умови існування цього виду риби. Предикатний знак *klimmen* є мотиватором назв кількох видів риб, диференціація яких на види відбувається шляхом використання залежного компонента, що позначає наявність різного типу забарвлення риби (наприклад, *Gefleckter Korallenklammer*). У німецькому іхтіонімі *Sandtaucher* здійснено зв'язок мотиваторів *Sand* і *Taucher* на підставі кореляції предиката й локатива на позначення місця, куди ховається ця риба у разі небезпеки («Wie ihr Name schon gesagt, verschwinden die eleganten, schlanken Schwimmer bei Gefahr direkt in die Sandfläche unter ihnen» (7, 642)).

Окреслені предикати руху є традиційними для способу існування риб, але деякі німецькі номенклатурні назви у своїх ономасіологічних структурах експлікують нетипові для іхтіофауни предикати руху. Так, у німецькому композитному іхтіонімі *Kletterfisch* («Zur Wanderung über Land bewegt der Kletterfisch wellenförmig seinen Körper und benutzt seinen bedornten Kiemendeckel, die Atmung erfolgt über dabei über sein Labyrinthorgan. Er kann so Stecken von bis zu 180 m in einer Nacht zurücklegen» (12)) відбувається кореляція дієслова й гіпероніма *Fisch*. Окрім цього, у мотиваційній базі предикат пов'язаний з каузативом, який позначає особливості пересування риби у разі особливої посухи, коли ці риби в пошуках їжі проходять біля 100 метрів за годину, переповзаючи каміння та повалені дерева. Подібне явище спостерігаємо у німецькій назві роду риб *Schlammpringer* («Da sie mit ihrem gekrümmten Schwanz sich schnell vom Boden abstoßen können, erhielten sie den Namen» (12)), які тим самим демонструють особливості пересування по дну.

До другої групи предикатів зараховуємо предикати способу розмноження, які в ономасіологічних структурах німецьких номенклатурних назв риб представлені складником композитного вербоїду *eierlegend*, що пов'язаний з об'єктом, приміром, *Eierlegende Zahnkarpfen* («... Zudem gibt es unter den Zahnkarpfen auch so genannte Saisonfische, die in Gewässern beheimatet sind, die regelmäßig austrocknen. Diese Fische legen vor dem endgültigen Austrocknen des Gewässers ihre Eier in den Bodengrund ab, wo der Laich mehrere Monate Trockenzeit übersteht. Beim Einsetzen der nächsten Regenzeit schlüpfen die Jungfische aus den Eiern und besiedeln diesen Biotop von Neuem» (12)). Спосіб розмноження родини риб *Lebendgebärende Zahnkarpfen* («Wie der Name besagt, sind sie ovovivipar, das heißt, sie legen keine Eier, sondern bringen ihren Nachwuchs lebend zur Welt» (12)) активовано шляхом поєднання двох Partizip I, що відповідають предикатам способу розмноження у структурі знань про позначене.

Третьою групою предикатів, які використано як мотиватори німецьких іхтіонімів, є предикати способу добування їжі. У німецькій назві *Grüner Schnapper* («Vorne im Maul sitzen

große Fangzähne. Der Schnapper lebt in den subtropischen Riffen, wo er seiner Beute auflauert und plötzlich zuschnappt» (12)) представлено зв'язок предиката способу добування їжі та квалітатива. Предикат *schnappen* дав назву цілій родині й роду риб, якій властивий такий спосіб добування їжі (*Schwarzer Schnapper*, *Graubrauner Schnapper*, *Roter Schnapper*, *Grauer Schnapper*, *Gelber Schnapper* тощо). Предикат способу добування їжі застосовано у німецькому номенклатурному найменуванні *Schlammbeißer* («...von aalförmigen Körperbau und mit 10 Mundbarteln, die von dem meist am Boden der Gewässer lebenden Tier zum Auffinden der Nahrung dienen» (13)), а також в ономаціологічній ознаці такої назви зафіксовано мотиватор-локатив *Schlamm*.

На відміну від предикатів способу добування їжі в ономаціологічних ознаках німецьких іхтіонімах актуалізовано окремий предикат, що вказує на спосіб харчування риб, хоч використання цього мотиватора не є поширеним. Таким предикатним знаком є дієслово *fressen* (пор. для людини використовується дієслово *essen*). Такі предикати в мотиваційній базі зазвичай корелюють з об'єктними термами. Наприклад, у німецькій назві *Schwarzer Medusenfresser* мотиватор рівня об'єктів носить еквонімічний характер, оскільки медузи – не єдиний об'єкт харчування цієї риби («Der Medusenfresser ernähert sich fast ausschließlich von Quallen, frisst aber auch einige Krebse» (6, 248)). Композитний компонент з цим предикатом поєднано з прикметником, що вказує на колір забарвлення риби.

П'ята група є неоднорідною за діями риб, однак згідно з класифікацією Ф. С. Бацевича [1, 119 – 120], ми можемо виокремити групу предикатів, які позначають специфічні дії та спосіб життя риб. Здатність деяких риб «світитися» зафіксовано у предикатному мотиваторі способу флюоресценції *leuchten*: у німецькій назві родини риб *Leuchtaugenfische* («Leuchtaugenfische sind schlanke, meist bläulich glänzend gefärbte Fische. Ihre großen Augen reflektieren das Licht» (12)) й видів *Johnstons Leuchtaugenfisch*, *Rotrückiger Leuchtaugenfisch*, а також у назві роду *Leuchthai* та виду *Leuchtsardine*.

Специфіка способу існування деяких риб відтворена в ономаціологічних структурах німецьких іхтіонімів, фіксує особливості поведінки хвостоклового ската *Breitflossiger Stechrochen* під час захисту, оскільки свої хвостові шипи ці риби застосовують як зброю для оборони («Gesägter Schwanzstachel wird bis zur 35 cm lang und regelmäßig erneuert. Gelegentlich 2 Stacheln dicht hintereinander. Beim Abwehrschlag verursacht der Schwanzstachel schmerzhaft Wunden und massive Blutvergiftungen» (6, 74)). Прикметник, поєднаний з композитним компонентом і предикатом, позначає квалітатив і партонім риби. Такий предикат руху *stechen*, пов'язаний з фінітивом, використано в назвах родині й роду *Stechrochen*, а також видів: *Gemeiner Stechrochen*, *Breitflossiger Stechrochen*, *Violetter Stechrochen* тощо.

Специфіка життєдіяльності риб пояснює нешироке представлення мотиватора-об'єкта в ономаціологічних структурах німецьких іхтіонімів. У мотиваційній базі німецьких номенклатурних найменувань риб об'єктів пов'язаний в основному з предикатом харчування, який може бути експлікований або імплікований.

Експлікований предикат харчування представлено в німецькій номенклатурній назві *Algenfresser* («Als Algenfresser werden eine Reihe von Süßwasserziefischen aus der Ordnung Karpfenartigen bezeichnet, die sich hauptsächlich von Algen ernähren» (12)), а імплікований предикат реконструйовано нами в мотиваційній базі німецького композитного іхтіоніма *Heringshai* («Sie sind schnelle und effiziente Schwimmer, die oft bei Jagd auf Heringe und Makrelen nahe der Oberfläche zu beobachten sind. Sie fressen aber auch Bodenfische» (6, 50)). У таких номенклатурних найменуваннях об'єкт набуває еквонімічного статусу, оскільки ці риби харчуються не лише названим мотиватором-об'єктом, а й іншими видами риб і водоростями відповідно.

Незважаючи на те, що суб'єкт разом із предикатом становлять ядро пропозиції (предикатно-аргументної структури), як мотиватор його рідко використовують щодо творення німецьких іхтіонімів. Суб'єктом є «мисленнєвий аналог носія предикативних процесів, станів, відношень у певній події, ситуації» [3, 706]. У німецькій номенклатурі іхтіофауни суб'єкт здебільшого представляє ту людину, яка вперше відкрила певний вид

риби. Так, суб'єктний мотиватор німецького іхтіоніма *Commersons Glasbarsch* демонструє ім'я французького іхтіолога Філібера Коммерсона, який вивчав й описував середземноморських риб (12). Німецька назва *Kesslers Grundel* відтворює ім'я видатного російського іхтіолога Карла Кесслера, про що свідчать відомості енциклопедії («Ihren Namen erhielt sie zu Ehren des Ichthyologen Karl Fjodorowitsch Kessler» (13)).

Для німецької іхтіологічної номенклатури надзвичайно актуальним є мотиватор-локатив ареалу поширення риб, зокрема, сторін світу (*Südlicher Glatthai*, *Nordische Meeräsche*), певного географічного водного регіону (*Tropischer Knochenhecht*, *Sibirische Groppe*), континенту (*Amerikanischer Aal*, *Europäische Sardelle*), країни (*Japan-Kärpfling*, *Spanische Makrele*), острова (*Madagaskar-Hechtling*, *Ceylonbarbe*), міста (*Monrovia-Hechtling*, *Valenciakärpfling*), конкретного типу водойми існування риби (*Bachforelle*, *Flußbarbe*, *Meerbrassen*) або місця перебування риби у воді (*Riffbarsche*, *Korallenwels*, *Wrackbarsch*).

Наступним термом, вербалізованим в ономаціологічних структурах німецьких номенклатурних назвах риб є темпоратив, який визначає імплікацію в мотиваційній базі предикатів на позначення різних аспектів життєдіяльності риб та їхнього вилову людиною.

Мотиватор німецького композита *Sommerflunder* («...fischt man den ganzen Sommer lang in flachen Gewässern, vor allem in Meeresbuchten» (12)) фіксує пору року, коли відбувається промисловий вилов риби. А в німецькій номенклатурній назві *Winterflunder* («...lebt in nördlichen Eismeer» (12)) темпоратив вказує на холодні моря, де водиться цей вид камбали, тобто метонімічно позначає холодну пору року й холодні моря.

Періоди в життєдіяльності риб, наприклад, нерест, представлений у німецьких назвах риб *Mairenke* («Die anadromen Mairenken leben im Brackwasser und ziehen ab Herbst bis in die Oberläufe der Flüsse, um im Frühjahr über sandigen oder kiesigen Stellen zu laichen. Die Laichzeit fällt hier in den Zeitraum Mai bis Juni (Name)» (12)) та *Maifisch* («Er gehört zu den anadromen Wanderfischarten: Ab Mitte April bis Anfang Juni – hauptsächlich jedoch im Mai – wandern die adulten Maifische zum Laichen in die Mittel- und Oberlaufbereiche größerer Flüsse hinauf, um sich während der warmen Mainächte auf kiesigen Flussabschnitte fortzupflanzen» (12)), де мотиватор-темпоратив на позначення місяця корелює з гіперонімом *Fisch* і вирізняє таким чином час, коли риба йде на нерест.

Темпоратив, пов'язаний з певним періодом доби, застосовано в німецькому іхтіонімі *Nachtsalmer* («In den späten Abendstunden und in der Nacht weiden sie regelrecht ganze Algenterriche ab» (8)). Мотиваційна ознака цього найменування зумовлена часом особливої харчової активності риби.

Невелика кількість мотиваторів-темпоративів свідчить про не важливість для німецької наукової спільноти іхтіологів якихось проміжків часу в життєдіяльності риб.

Досить рідкісним явищем у процесі номінації риб є вибір мотиватора-інструментива, який у назвах риб вилучено з партитивного рівня. Саме партитив дає можливість частину тіла риби застосовувати як знаряддя захисту: *Stachelrochen* («Namens gebend für die Stachelrochen ist ihr langer, mit Giftstacheln bewehrter Schwanz» (12)); *Stichlinge* («Den Namen verdanken sie einer Reihe von drei bis sechzehn Einzelstacheln vor ihrer Rückenflosse. Es handelt sich dabei um umgewandelte Flossenstrahlen. Die vorderen Strahlen der Bauchflossen sind ebenfalls zu Stacheln umgebildet. Alle Stacheln können dauerhaft und ohne weiteren Kraftaufwand aufgerichtet getragen werden, da sie in Scharnieren einrasten» (12)).

Здебільшого інструментиви на позначення виросту на тілі риби як захисту є метафоричними й застосовуються з інших донорських зон, і тому їх мотиватор свідчить про асоціативно-метафоричний тип мотивації.

В ономаціологічній структурі німецьких іхтіонімів представлено також компоненти рівнів:

- якості, що зазвичай репрезентує забарвлення всього або більшої частини тіла риби (луски, плавців тощо), наприклад: *Blauhai* («Rücken frischer Exemplare kräftig dunkelblau» (6, 44)); *Rotbrasse* («Körper rot, ohne Längsstreifen und Querbinder!» (6, 192));
- кількості, що вказує на розмір тіла риби: *Großer Thun* («... ist eine Thunfischart und ein bedeutender Speisefisch. Mit einer Maximallänge von 4,5 Metern und einem Maximalgewicht von

über 650 Kilogramm ist er einer der größten Knochenfische» (12)); *Kleine Maräne* («Die Länge kann bis 35 Zentimeter betragen, liegt aber durchschnittlich nur bei rund 25 Zentimeter» (12));

• партитивів як частин тіла риби (*Flösselaal, Schuppenkarpfen, Zahnbrasse*), а також їхнє поєднання: *Sechskiemenrochen* («Sie haben sechs Kiemenspalten» (11)); *Dreischwanzbarsch* («Die Schwanzflosse ist abgerundet, bei den Gattungen ... auch die weit hinten sitzenden Rücken- und Afterflosse, so dass sich der Eindruck von drei Schwänzen ergibt» (9)); *Gelbschwanzmakrele* («Ihren Namen verdankt diese edle Makrelenart ihrer leuchtendgelben Schwanzflosse. Auffallend sind auch ihre markant gelben After- und Rückenflossen, die durch Stacheln gestützt werden» (10)).

Висновки. Пропозиційно-диктумна мотивація німецьких іхтіонімів характеризується вибором мотиваторів, що мають відносно істинну, несуперечливу природу. Цей тип мотивації переважає у німецькій іхтіологічній номенклатурі. Різновиди цього типу мотивації представляють німецьку номенклатуру іхтіофауни на класифікаційному рівні (гіперонімичний різновид) та складники відповідних ситуацій, пов'язаних з життєдіяльністю риб (предикатно-аргументний різновид). Еквонімичний різновид пропозиційної мотивації, можливий в інших номенклатурах, у німецькій номенклатурі іхтіофауни уналежнено до асоціативно-метафоричного типу мотивації, оскільки еквонім обрано за подібністю розміру, забарвлення та будови тіла риби. Пропозиційно-диктумна мотивація показує наукову картину світу німецької наукової спільноти іхтіологів.

Список використаної літератури

1. Бацевич Ф. С. Очерки по функциональной лексикологии / Ф. С. Бацевич, Е. А. Космеда. – Л. : Свит, 1997. – 392 с.
2. Селиванова Е. А. Когнитивная ономазиология (монография) / Е. А. Селиванова. – К. : Изд-во украинского фитосоциологического центра, 2000. – 248 с.
3. Селиванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. / О. О. Селиванова. – Полтава : Дозвілля-К, 2010. – 844 с.
4. Селиванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник / О. О. Селиванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
5. Соколов В.Е. Пятиязычный словарь названий животных. Рыбы. Латинский-русский-английский-немецкий-французский / В. Е. Соколов. – М.: Русский язык, 1989. – 734 с.
6. Bent J. Muus. Die Meeresfische Europas / Bent J. Muus, Jürgen G. Nielsen. – Stuttgart : KOSMOS Verlag, 1998. – 336 s.
7. Rudie H. Kuitert. Atlas der Meeresfische / Rudie H. Kuitert, Helmut Debelius. – The Czech Republic : KOSMOS Verlag, 2009. – 728 s.
7. Aqvanet – Das Portal für Aquarianer [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.aqvanet.de>.
8. Aquaristik Online Magazin [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.aqua4you.de>.
9. Deutsche Welsnamen [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.welse.net.
10. Fische [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.fische.info>.
11. Wikipedia : Die Frei Enzyklopädie [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wikipedia.de>.
12. Wissenschaft im Überblick [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wissenschaft-online.de>.

Одержано редакцією 21.01.14

Прийнято до публікації 14.02.14

Аннотация. *Стройкова С. А. Пропозитивно мотивированные ихтионимы в немецком языке*

Статья посвящена когнитивно-ономазиологическому анализу пропозитивно мотивированных ихтионимов в немецком языке. Охарактеризованы предикатно-аргументная, гиперонимическая и эквонимическая разновидности пропозитивной мотивации. Пропозитивно-диктумная мотивация базируется на относительно объективной, непротиворечивой информации о рыбе. В составе данного типа мотивации выделены гиперонимическая, эквонимическая и предикатно-аргументная разновидности. Гиперонимическая разновидность мотивации немецких ихтионимов предусматривает использование в качестве мотиватора вида рыбы высших ступеней номенклатурной классификации – рода, семейства, отряда или класса рыб. Эквонимическая разновидность предполагает выбор мотиватора видового наименования из обозначений одного уровня обобщений. Предикатно-аргументная разновидность пропозитивно-диктумной мотивации основывается на селекции мотиватора из предикатно-аргументной структуры, формируемой в процессе познавательной-практической деятельности номинаторов. В качестве ономазиологических

признаков таких ихтионимов используются знаки предикатов и валентные им термины (объектов, субъектов, локативов, темпоративов, инструментивов, корелятивов), а также компонентов уровней качества, количества и партитивности.

Ключевые слова: ихтионим, когнитивно-ономазиологический анализ, ментально-психонетический комплекс, пропозитивная мотивация, гипероним.

Summary. Stroykova S. A. Propositionally motivated ichthyonyms in the German language

This article deals with the cognitive-onomasiological analysis of the propositionally motivated names of fishes in the German language. Such ichthyonyms are subdivided into families, genera and species, as well as classified according to the components of certain situations associated with fish's vital functions, their colouring and the structure of their bodies. This motivation has hyponymic, equonymic and predicative-argumental types. The hyponymic type presupposes the usage of signs of the higher classification level of nomenclature to name fish species. In the equonymically motivated names of fishes the motivator is chosen from any classification level of the same class. The predicative-argumental type helps to reconstruct the basic situations of fishes' behavior and vital activity, analogized with predicative-argumental structures. The motivators of the German ichthyonyms are predicates (of movement, food, reproduction, specific actions and way of life) and terms (objects of feeding; locatives of expansion, nutrition or origin; temporatives connected with the vital activity periods; instrumentives as the means of fishes protection; correlatives as the indicators of fishes' interexistence and interdependence), as well as the components of quality and quantity levels and partitives that set the peculiarities of fish's bodies or their parts colouring and configuration.

Key words: ichthyonym, cognitive onomasiological analyses, mental-psychonetic complex, propositional motivation, hyperonim.

UDK 811.112.2'373.47

W. A. Teslia

**INTERJEKTIONEN IN DER DEUTSCHEN GEGENWARTSSPRACHE:
SEMANTISCHER ASPEKT**

Der vorliegende Artikel stellt die Lexeme dar, mit denen wir explizit auf einzelne Emotionen referieren. Traditionell werden Interjektionen in der deutschen Linguistik als Ausdruck von Empfindungen, Emotionen, Willensäußerungen gebraucht. Bis heute sind sie eine der umstrittensten Klassen der Sprache. Es wird immer häufiger ihr Platz unter den anderen Wortarten besprochen. Die Interjektionen bilden ein einzigartiges sprachliches Phänomen. Sie verfügen über spezifische grammatische und semantische Besonderheiten. Die Interjektionen gehören zu einer unflektierbaren Wortklasse und bilden ihre eigene Gruppe. Der Struktur nach werden die Interjektionen in die primären und sekundären eingeteilt. Sie sind keine Satzglieder, aber werden oft als Satzäquivalente betrachtet.

Aus der semantischen Sicht sind die Interjektionen in emotive Interjektionen, Willensäußerungen und Lautnachahmungen aufgegliedert. Die meisten emotiven Interjektionen sind mehrdeutig, ihre Bedeutungen hängen häufig vom Kontext ab. Eine Interjektion kann die unterschiedlichsten, manchmal sogar entgegengesetzten Emotionen äußern.

Schlüsselwörter: Emotionen, Gefühle, semantischer Aspekt, emotive Interjektionen, Willensäußerungen, Interjektion.

Zum Forschungsstand. Als Datenbasis dienen die in den Doktorarbeiten, Forschungsberichten, wissenschaftlichen Artikeln von W. Winohradow, M. Hamsyuk, O. Hermanowjtsch, N. Fries, M. Schwarz-Friesel, A. Weshbyzka, Ch. Yang Angaben, sowie die in den Wörterbüchern (Duden. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache in sechs Bänden; R. Klappenbach. Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache; H. Küpper. Illustriertes Lexikon der deutschen Umgangssprache; G. Wahrig. Wörterbuch der deutschen Sprache) angeführten Formen.

Problemstellung. Die Interjektionen sind eines der lexikalischen Mittel, das unsere Emotionen, Empfindungen und Willensäußerungen ausdrücken kann. Der Beitrag nimmt diese Kennzeichnung zum Ausgangspunkt für eine semantische Analyse von Interjektionen in der Deutschen Gegenwartssprache.